Ferdowsi University of Mashhad
New LITERARY STUDIES

DOI: https://doi.org/10.22067/jls.2024.87204.1559

Trauma Therapy in the Propinquity of Human and Nature: Comparative Ecopsychological Reading of Goli Taraghi's Stories "The Pear Tree" and "Anar Banoo and Her Sons" andJesmyn Ward's *Salvage the Bones*

Received: March 9, 2024 / Accepted: April 20, 2024

Narges Raoufzadeh[1]
Razieh Eslamieh[2], Morteza Lak[3]

Abstract

Environmental damages and the consequent psychological challenges have made a deep tragedy for mankind and led to the development of ecopsychology at the intersection of ecology and psychology. The approach examines the impact of human relationship on nature and its reverberation in his soul. Applying the ecopsychological approach, the present paper proffers a new reading of Goli Taraghi's stories "The Pear Tree",and "Anar Banoo and Her Sons" and Jesmyn Ward's novel *Salvage the Bones*. The selected works of the Iranian and American female novelists were studied relying on the key concepts of "ecopsychology", "ecological ego", "ecotherapy", and "transpersonal ecology" proposed by Theodore Roszak, Linda Buzzel and Warwick Fox. In addition to examining the result of the trauma caused by the breach between man and nature, this research aimed to elaborate on the positive and negative effects of this proximity and distance. It also tried to highlight the importance of self-realization in recognizing the harmony between man and nature.

Keywords: Ecopsychology, Ecological Ego, Ecotherapy, Transpersonal Ecology, Trauma

1. PhD Candidate in English Literature, North-Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
E-mail: raoufzadehnarges@gmail.com
2. Assistant Professor in English Literature, Parand Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
(Corresponding author) E-mail: eslami_paranduniv@yahoo.com
3. Assistant Professor in English Language and Literature, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
E-mail: morteza-lak@srbiau.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

Ecopsychology has a firm belief in the spiritual and psychological effects of the connection of human being with nature. This approach is against anthropocentrism and negates the beliefs like the superiority of humans over other creatures on the planet. This study explored the selected works of Goli Taraghi and Jesmyn Ward relying on Roszak (1995 & 1999), Linda Buzzel (2009), and Fox (1990). The primary assumption is that in the short stories "The Pear Tree" and "Anar Banoo and her Sons", as well as the novel *Salvage the Bones*, both selected authors have emphasized the close relationship between the main characters of the story and nature.

By choosing Mahmoud and Anar Banoo as the main characters of her story, Taraghi conveys how the positive aspect of nature saves the protagonists in her narrative from the dreadful effect of trauma. Her protagonists find peace and self-realization by taking refuge in nature. This study aimed to answer the following questions: How are nature and its impact on the human soul and psyche represented in Goli Taraghi and Jesmyn Ward's selected works? How do Goli Taraghi and Jesmyn Ward restore the disconnected self-relationship between man and nature by emphasizing ecotherapy in their works and strive to heal the psychological trauma of their protagonists? Last but not least, how does the protagonists' relationship with nature affect their behavior?

2. Method

The term ecopsychology was proposed by Theodore Roszak, a distinguished American professor of history, in his book *The Voice of the Earth*. Roszak (1999, p. 320) claims that "the ecological ego matures towards a sense of ethical responsibility with planet that is vividly experienced as our ethical responsibility to other people". Andy Fisher believes that the concept of ecopsychology is derived from the prefix eco (meaning home) and psychology which defines the study of the soul. Therefore, ecopsychology is a combination of ecology and psychology, which approaches the human psyche in relation to the earthly or natural home (Fisher, 2012, p. 4). The coinage of ecopsychology was an effective attempt to bring environmentalists and psychologists togather for a discussion, which benefited both fields. As a result of these efforts, ecopsychology came into being as a new academic field to study the inner world of man in relation to the outer world.

3. Results

The short story of "The Pear Tree" has been criticized severely from philosophical and psychoanalytical perspectives, though no study has so far focused on the sensitivities, reactions, and understanding of the author about the nature and its impact on the human psyche. "Anar Banoo and Her Sons", another work by Taraghi, has never been studied from the perspective of ecopsychology. *Salvage the Bones*, Jesmyn Ward' remarkable novel, is no exception to this rule and has never been examined from an ecopsychological perspective. This issue prompted the researcher to reveal a new stratum of unexplored textual meanings by ecopsychological reading of the above works, and compiling the theories of Theodore Roszak, Linda Buzzel, and Warwick Fox.

4. Discussion and Conclusion

This article is a comparative research that studied Goli Taraghi's "The Pear Tree" and "Anar Banoo and Her Sons" and Jesmyn Ward's *Salvage the Bones*. None of Goli Taraghi's works have been taken into consideration from an ecopsychological perspective, which has a deep connection with the themes of nature and human psyche. Moreover, no serious research has examined the novel *Salvage the Bones* from other approaches. No comparative study has investigated Goli Taraghi' stories "The Pear Tree" and "Anar Banoo and Her Sons" and Jesmyn Ward's novel *Salvage the Bones*. In addition, such concepts as ecopsychology, ecotherapy, ecological ego and transpersonal ecology have not been studied or analyzed in the selected works of the two contemporary novelists. Therefore, the study has a very innovative aspect and it is the first study in this regard.

The researcher's goal for employing the ecopsychological approach and its related concepts was to emphasize the healing potential of connecting with nature in the short stories "The Pear Tree" and "Anar Banoo and Her Sons" and the remarkable novel *Salvage the Bones*. The article showed that emotional and psychological connection with the world should be promoted as a source of environmental actions and a sustainable lifestyle. Ecopsychology can be considered a path in literature, which attempts to display the close binding between ecology and psychology. Deeply examining the harmony between man and nature, the current study revealed the hazards of breaking this connection.

It was proved that although there has always been an close connection between the human psyche and the natural world, its significance and the lack or rupture of this relationship have never been taken serious enough. It was revealed that

ecopsychology seeks to compensate for the completeness, therefore, while examining the gaps and wounds caused by the distance from nature, it is looking for a solution to endure and heal the pain and suffering caused by them. As part of the earth's consciousness movement, this approach strives to be a healing response to the created gaps. It was also illustrated that the main characters of the stories achieved a special equilibrium and beauty in their minds and souls when they surrendered to nature through ecotherapy, ecological ego, and transpersonal ecology in the selected works of Goli Taraghi and Jesmyn Ward. In fact, the protagonists' souls are nourished by nature.

نشریهٔ علمی-پژوهشی
فصلنامهٔ جستارهای نوین ادبی
دانشگاه فردوسی مشهد

DOI: https://doi.org/10.22067/jls.2024.87204.1559

نشریهٔ علمی جستارهای نوین ادبی، شمارهٔ ۲۲۴، بهار ۱۴۰۳، صص ۱۰۵-۱۲۹
مقالهٔ پژوهشی

تروما درمانی در قرابت انسان و طبیعت: خوانش بوم روان‌شناسانه «درخت گلابی» و «اناربانو و پسرانش» اثر گلی ترقی و نجات استخوان‌ها اثر جاسمین وارد*

تاریخ دریافت: ۱۹ اسفند ۱۴۰۲/ پذیرش: ۰۱ اردیبهشت ۱۴۰۳

نرگس رئوف‌زاده[۱]، راضیه اسلامیه[۲]، مرتضی لک[۳]

چکیده

مقاله پیش رو با اتخاذ رویکرد بوم‌روانشناسي، در برگیرنده خوانش جدیدی از دو داستان کوتاه «درخت گلابي» و «اناربانو و پسرانش» نوشته گلی ترقی و رمان برجسته نجات استخوان‌ها نوشته جاسمین‌وارد است. پژوهشگران با استفاده از مفاهیم کلیدی چون بوم‌روانشناسي، نفس بوم‌شناسي، بوم‌درمانی و بوم‌شناسی فرافردی که نخستین بار توسط تئودور روزاک، لیندا بازل و وارویکس فاکس مطرح شده، به مطالعه آثار منتخب دو بانوی رمان‌نویس ایرانی و آمریکایی پرداخته است. نویسندگان منتخب ضمن تأکید بر گستره نگرانی‌های زیست‌محیطی در جهان، ارتباط انسان با طبیعت را به تصویر کشیده و آرامش روحی و روانی او را در نزدیکی به طبیعت مي‌دانند. علاوه بر این تمرکز آن‌ها بر طبیعتی است که ضمن زنده، فعال و خارج از کنترل بودن، صرفاً منتظر بیدار شدن انسان جهت همذات پنداری فرافردی با آن است. این پژوهش در نظر دارد ضمن مطالعه تطبیقی آثار فوق، علاوه بر بررسی نتایج حاصل از ترومای گسستگی پیوند انسان با طبیعت به اثبات اثرات مثبت و منفی این قرابت یا دوری پرداخته و اهمیت خودشناسی را در درک هارمونی بین انسان و طبیعت یادآور شود.

کلیدواژه‌ها: بوم‌درماني، بوم روانشناسي، بوم‌شناسی فرافردي، ترما، نفس بوم‌شناسی.

---

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال با عنوان «مطالعه بوم- روانشناسانه منتخبی از آثار بانوان رمان نویس آمریکایی» است. این مقاله از هیچ حمایت مالی نهاد یا مرکز آموزشی و پژوهشی استفاده نکرده است.

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات انگلیسی، گروه زبان و ادبیات انگلیسي، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران..
E-mail: raoufzadehnarges@gmail.com
۲. استادیار زبان و ادبیات انگلیسی، گروه زبان، واحدپرند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).
E-mail: eslami_paranduniv@yahoo.com
۳. استادیار زبان و ادبیات انگلیسی، گروه زبان، واحد علوم تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران..
E-mail: morteza-lak@srbiau.ac.ir

۱. مقدمه

ادبیات تطبیقی حوزه مهمی از ادبیات و شاخه‌ای از نقد ادبی است که ضمن تعامل میان ادبیات ملت‌ها به بررسی، تجزیه‌وتحلیل شباهت‌ها و تفاوت‌های بین ادبیات ملیت‌های گوناگون می‌پردازد. رنه ولک[1] (۱۹۹۵-۱۹۰۳)، منتقد، نظریه‌پرداز و تطبیق‌گر بی‌نظیر چکی-آمریکایی، با پرداختن به تأثیر و تأثر ادبی و توجه به شباهت‌های اصولی فرهنگی و انسانی ملل، ادبیات تطبیقی را وسیله‌ای برای قرابت فرهنگی بین‌المللی معرفی می‌کند (انوشیروانی ۱۳۹۵: ۳). در مقاله «نقش تعاملی در ادبیات تطبیقی» (۱۳۹۵)، رضا انوشیروانی ضمن اشاره به این مورد معتقد است:

> در این نظر، ادبیات تطبیقی، از طرفی، پدیده‌ای جهانی و مشترک بین ملل مختلف قلمداد شد و از طرف دیگر، ادبیات را با سایر شاخه‌های علوم انسانی و هنری مربوط ساخت. به تعبیر دیگر ادبیات تطبیقی پلی شد که جزایر پراکنده مطالعات ادبی و هنری را به هم مرتبط می‌ساخت. ضمناً این نظر راه مطالعات بین‌رشته‌ای را بر روی ادبیات تطبیقی گشود (انوشیروانی۱۳۹۵، ص. ۳).

مقاله حاضر پژوهشی است تطبیقی که در باب تأثیر و پیامدهای روان‌شناختی طبیعت به مطالعه آثار منتخب گلی ترقی و جاسمین وارد، دو بانوی رمان‌نویس ایرانی و آمریکایی، می‌پردازد. بوم‌روانشناسی[2] یا روانشناسی بوم‌گرا، جنبشی است دانشگاهی و عمل‌گرا که بررسی منتقدانه رابطه انسان و طبیعت را در خود جای داده است. این واژه برای نخستین بار توسط تئودور روزاک[3] (۲۰۱۱-۱۹۳۳)، مطرح شد. او در کتاب معروف خود با عنوان صدای زمین[4] (۱۹۹۰)، ضمن معرفی بوم‌روانشناسی به‌عنوان یک مفهوم واژه‌های کلیدی این رویکرد مانند: نفس بوم‌شناسی[5] و ناخودآگاه بوم‌شناسی[6] را معرفی کرد. بوم‌روانشناسی به تأثیرات روحی و روانی ارتباط انسان با طبیعت اعتقادی راسخ دارد. بوم‌روانشناسی به مبارزه علیه انسان‌مداری همت گمارده و باورهایی چون آنتروپوسنتریزم[7] را نفی می‌کند. طبق نظر روزاک «نفس بوم‌شناسی از طریق احساس مسئولیت اخلاقی نسبت به سیاره زمین به بلوغ رسیده و به اندازه مسئولیت اخلاقی ما در قبال افراد دیگر به‌وضوح تجربه می‌شود» (Roszak 1990 a, p. 320). روزاک علت تمام مشکلات زیست‌محیطی را ارتباط اشتباه بین نفس انسان و طبیعت می‌داند. به‌عبارت‌دیگر درک نفس‌بوم‌شناسی

1. Rene Wellek (1903-1995)
2. Ecopsychology
3. Theodore Roszak (1933-2011)
4. The Voice of the Earth (1990)
5. Ecological Ego
6. Ecological Unconsious
7. Anthropocentrism

در انسان گامی است برای حل مشکلات او (Roszak 1990 a, p.321). او معتقد است برای کنترل و مدیریت نگرش‌ها و رفتارهای مخرب، عملکردهای نفس مانند تنظیم عاطفي، تفکر درونی و رفتار باید با ارزش‌های اخلاقی بوم‌روانشناسی کنترل شوند (Roszak 1990 a, p. 157).

لیندا بازل (- ۱۹۵۷)، طبیب معاصر آمریکایي، محقق و نویسنده کتاب معروف بوم درماني: شفا با در نظر گرفتن طبیعت (۲۰۰۹)[1]، است که با همکاری کریگ چل‌کوئیست آن را به چاپ رسانده. بازل مفهوم بوم‌درمانی را برای نخستین بار در کتاب خود مطرح کرد. او حضور در طبیعت را برای تقویت، رشد و بهبود سلامت روان مفید و مؤثر مي‌داند. بازل معتقد است برقراری ارتباط با طبیعت، سبب التیام روح در دنیای صنعتی مي‌شود. طبق نظر بازل "بوم‌درمانی به‌عنوان بوم روانشناسی کاربردی در تلاش‌های منظم برای پیوند مجدد روان و بدن با منابع زمینی شفابخش، روش‌های مختلفی را بکار مي‌گیرد"(Buzzel & Chalquist 2009, p. 20). وارویکس فاکس (- ۱۹۵۴)، فیلسوف و اخلاق شناس بزرگ استرالیایی برای اولین بار مفهوم بوم‌شناسی فرافردی را در کتاب به سوی یک بوم‌شناسی فرافردي: توسعه مبانی جدید برای محیط زیست (۱۹۹۰)[2]، مطرح نمود. فاکس معتقد است بین روان انسان و بوم‌شناسی پیوند عمیقی وجود دارد که به شناخت خود منتهی مي‌گردد. او بر حسی که از طریق یک فرآیند دائمی خودشناسی بین خود و محیط‌زیست به دست مي‌آید بسیار تأکید دارد و ادعا مي‌کند که فرآیند شناسایی و انواع آن، موقعیت دوستی با زمین را افزایش مي‌دهد (Fox 1990, p. 95)

گلی ترقی (- ۱۹۳۹)، از نویسندگان صاحب سبک در داستان‌نویسی معاصر فارسی است که در سال ۱۹۷۹ به کشور فرانسه مهاجرت کرد. این دوری نه‌تنها ارتباط او با وطن را قطع نکرده، بلکه اکثر آثار وی در طی این مدت بارها و بارها در ایران تجدید چاپ شده است. آثار بی‌نظیر او عبارتند از: من چه گوارا هستم (۱۹۶۹)، خواب زمستانی (۱۹۷۵)، خاطره‌های پراکنده (۱۹۹۴)، جایی دیگر (۲۰۰۰)، دو دنیا (۲۰۰۳)، منظومه دریاپری کاکل زری (۱۹۹۹)، فرصت دوباره (۲۰۱۴) و اتفاق (۲۰۱۵). داستان‌های ترقی جوایز بسیاری را به خود اختصاص داده است مانند: جایزه بهترین قصه سال فرانسه برای «بزرگ بانوی روح من» (۱۹۸۹)، جایزه دوره اول هوشنگ گلشیری برای داستان‌های کوتاه «انار بانو و پسرهایش»، درخت گلابي» و «بزرگ بانوی روح من»، و جایزه دوره سوم هوشنگ گلشیری برای داستان‌های «آن سوی دیوار» و «گل‌های شیراز» (۲۰۰۳). فیلم‌نامه بیتا و درخت گلابی که اقتباسی

1. Ecotherapy: Healing with Nature in Mind (2009)
2. Toward a Transpersinal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism (1995)

است از داستان «درخت گلابي» نیز در سال ۱۹۹۷ به کارگردانی داریوش مهرجویی به روی پرده سینما رفت. داستان‌های ترقی در نگاه اول بسیار ساده به نظر می‌رسند، اما عمقی از پختگی و ظرافت را با خود به همراه دارند. ترقی نه‌تنها موضوع‌ها و مضمون‌های داستان‌های خود را به‌خوبی می‌شناسد بلکه با آن‌ها زندگی کرده است.

جاسمین وارد (-۱۹۷۷)، رمان‌نویس جوان آمریکایی، در آثارش صدای زیبا و دلنشین طبیعت را منعکس می‌کند، هرچند در مواردی نیز آوای طبیعتی خشمگین و سرکش را به تصویر می‌کشد. با توجه به دلبستگی خاصی که وارد به زادگاه خود، جنوب می‌سی‌سی‌پی دارد، در اکثر داستان‌هایش این موقعیت مکانی را توصیف می‌کند. وارد جوایز بسیار زیادی ازجمله: جایزه ملی کتاب داستانی و جایزه آلکس (۲۰۱۲)، برای دومین اثر برجسته‌اش با عنوان نجات استخوان‌ها (۲۰۱۱)، رمانی که در آن عشق و ارتباط عاطفی بین اعضا خانواده‌ای که گرفتار طوفان کاترینا شده‌اند هنرمندانه به تصویر کشیده شده و جایزه کتاب داستانی برای رمان بخوان، دفن نکن، بخوان (۲۰۱۷)[1] را به خود اختصاص داده است. جاسمین وارد تنها زن آفریقایی-آمریکایی است که مفتخر به دریافت جایزه ملی کتاب داستانی برای دو دوره شده است. او به علت نژاد آفریقایی خود توسط بچه‌های مدرسه مدام مورد تمسخر و توهین قرار می‌گرفت. همین امر سبب شد ضمن پناه بردن به طبیعت به نوشتن و مطالعه بپردازد که درنهایت منجر به خلق آثار ارزشمندی چون جایی که تبار گسسته می‌شود (۲۰۰۸)[2]، نجات استخوان‌ها (۲۰۱۱)، و بخوان، دفن نکن، بخوان (۲۰۱۷) گردید.

۲. هدف و اهداف پژوهش

این پژوهش با اتکا به کتاب صدای زمین (۱۹۹۰)، و بوم روانشناسي: بازسازی زمین، شفای ذهن[3] (۱۹۹۵)، آثار فاخر تئودور روزاک، بوم درماني: شفا با در نظر گرفتن طبیعت[4] (۲۰۰۹)، اثر لیندا بازل[5] و چل کوئیست[6]، همچنین اثر تأثیرگذار وارویکس فاکس[7] با عنوان به سوی یک بوم‌شناسی فرافردي: توسعه مباني جدید برای محیط زیست[8] (۱۹۹۵)، چارچوب نظری تلفیقی جدیدی ارائه کرده و در قالب آن به مطالعه تطبیقی آثار منتخب گلی ترقی و

1. Sing, Unburied, Sing (2017)
2. Where the Line Bleeds (2008)
3. Ecopsychology: Restoring the Earth/Healing the Mind (1995)
4. Ecotherapy: Healing with Nature in Mind (2009)
5. Linda Buzzel (
6. Craig Chalquist (1961-)
7. Warwick Fox (1954-)
8. Toward a Transpersonal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism (1990)

جاسمین وارد می‌پردازد. فرض اولیه بر این است که در داستان‌های کوتاه «درخت گلابی»و «اناربانو و پسرانش»[1] (۲۰۰۰)، همچنین رمان نجات استخوان‌ها[2] (۲۰۱۱)، ارتباط تنگاتنگ بین شخصیت‌های اصلی داستان و طبیعت به تصویر کشیده شده است. گلی ترقی با انتخاب محمود و انار بانو به‌عنوان شخصیت‌های اصلی داستان خود جنبه مثبتی از طبیعت را توصیف می‌کند که قهرمانان داستان‌هایش با پناه آوردن و کشف آن از تروما نجات یافته، به آرامش و خودشناسی می‌رسند. این در حالی است که جاسمین وارد با به تصویر کشیدن طوفان کاترینا، جنبه ترسناک و منفی طبیعت را آشکار ساخته و بدین ترتیب راوی داستان، "اش"[3] و خانواده او را به طبیعت و درعین‌حال به یکدیگر نزدیک می‌سازد.

داستان کوتاه «درخت گلابی» اغلب از دیدگاه‌های فلسفی و روانکاوانه موردنقد قرارگرفته و هیچ تحقیقی واکنش و حساسیت نسبت به طبیعت، درک نویسنده از طبیعت و تأثیر طبیعت بر روان انسان را بررسی نکرده است. «انار بانو و پسرانش» اثر دیگری از گلی ترقی نیز هیچ‌گاه از منظر بوم‌روانشناسی موردمطالعه قرار نگرفته. نجات استخوان‌ها، رمان برجسته جاسمین وارد نیز از این قاعده مستثنی نبوده و از دیدگاه بوم روانشناسی بررسی نشده است. این حقیقت پژوهشگر را بر آن داشت تا با خوانشی بوم‌روانشناسانه و تلفیقی از نظریات تئودور روزاک، لیندا بازل و وارویکس فاکس، ضمن مقایسه آثار فوق لایه جدیدی از معناهای نقب نزده را در آن‌ها را آشکار سازد.

۳. اهمیت و محدوده پژوهش

مسیری که این پژوهش می‌پیماید مطابق است با حوزه‌ای در نقد ادبی غرب که آن را Ecopsychology می‌نامند و در ادبیات فارسی به بوم‌روانشناسی ترجمه شده است؛ بنابراین مطالعه پیش رو با بهره‌گیری از نظریه بوم‌روانشناسی به بررسی آثار منتخب گلی ترقی و جاسمین وارد پرداخته و از این حیث در حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای ادبیات و روانشناسی قرار می‌گیرد. محدوده این پژوهش داستان‌های کوتاه «درخت گلابی»و «اناربانو و پسرانش» (۲۰۰۰) از گلی ترقی و رمان نجات استخوان‌ها(۲۰۱۱)، اثر جاسمین وارد است که با تکیه بر رویکرد بوم‌روانشناسی افقی نو را به روی خوانندگان آثار این دو بانوی رمان‌نویس خواهد گشود.

1. “The Pear Tree” and “Anar Banoo and Her Sons” (2000) Goli Taraghi
2. Salvage the Bones (2011) Jesmyn Ward
3. Esch

۴. پیشینه انتقادی تحقیق

در حوزه بوم روانشناسی و بوم‌درمانی پژوهش‌های بسیاری صورت گرفته است، لیکن اغلب تحقیقات مطالعات بالینی بوده، به گردآوری مطالب پیرامون این مفاهیم اکتفا کرده‌اند و پیوند چنین مفاهیمی با متن ادبی/ رمان و داستان کوتاه را نادیده گرفته‌اند. مطالعات بسیاری در مورد داستان‌های «درخت گلابي» و «انار بانو و پسرانش»، آثار ماندگار گلی ترقی (– ۱۹۳۹)، و نجات استخوان‌ها (۲۰۱۱)، اثر برجسته جاسمین وارد (–۱۹۷۷) صورت گرفته است. هرچند علی‌رغم کثرت پژوهش‌های موجود تا کنون هیچ تحقیقی از منظر بوم‌روانشناسی و به‌طور تطبیقی این سه اثر برجسته را موردبررسی قرار نداده است. رضا رضایی در «واکاوی ابعاد پدیداری معنا در داستان کوتاه درخت گلابی اثر گلی ترقي» (۱۴۰۱)، با تکیه بر رویکرد نشانه–معناشناسی به تحلیل گفتمان ادبی اثر مي‌پردازد. او معتقد است گفته پرداز–راوي، مؤلفه‌های پدیداری را در بطن گفتمان مي‌پروراند و این امر بر فرآیند تولید و دریافت معنی تأثیر به سزایی دارد، به‌طوری‌که گاه در راستای احیای کنش روایی گام برمی‌دارد و گاه آن را به حاشیه مي‌راند. در «بحران رشد شخصیت در "درخت گلابي "نوشته گلی ترقی» (۱۴۰۱)، مهدی جاوید شاد و سحر خوش سرور، با استفاده از مبانی نظریه رواني– اجتماعی اریک اریکسون، بحران رشد شخصیت محوری داستان–محمود– را تحلیل می‌کنند.

نوذر نیازی در «خوانشی بوم‌گرایانه از داستان "درخت گلابي "نوشته گلی ترقي» (۱۳۹۴)، با استفاده از نقد بوم گرایانه به بررسی تقابل محیط شهری و روستایی در داستان درخت گلابی مي‌پردازد. سید شهاب‌الدین ساداتی و بهاره سقازاده در مقاله «هویت‌های مکانی شده: مطالعه فیلم "درخت گلابي "با رویکرد نقد زیست‌محیطی» (۱۳۹۸)، با بررسی داستان کوتاه «درخت گلابي» نوشته گلی ترقی و فیلم درخت گلابی به کارگردانی داریوش مهرجویی ضمن مطالعه دلالتمندي"مکان" در دو اثر فوق، تضاد بنیادین حاکم بر هویت جنسي، زمان و مکان، نقش خاطره و زمان حال و گذشته را خاطرنشان می‌کنند. سعید محمدی کیش در «ریخت شناسی داستان کوتاه انار بانو و پسرهایش» (۱۳۹۹)، از منظر ریخت‌شناسی و روایت‌شناسی بر اساس الگو ولادیمیر پراپ داستان انار بانو را موردبررسی قرار داده و آن را روایت گر تلاطم، درد و اضطراب سفر به سرزمینی دیگر مي‌داند.

ابراهیم سلیمی کوچکی و فاطمه سکوت جهرمي، در «بررسی شخصیت های داستان "انار بانو و پسرهایش "از منظر "تن بیگانه"ژولیا کریستوا»(۱۳۹۴)، با تکیه بر نظریه "تن بیگانه"و برخی مفاهیم هم پیوند با آن مانند: "دیگري"، "دیگر بودگي"، "بیگانه"و"بیگانگي"ژولیا کریستوا، به بررسی داستان اناربانو مي‌پردازند برخی دیگر از آثار گلی ترقی نیز با به‌کارگیری رویکردهای جدید نقد موردمطالعه قرار گرفته‌اند مانند: پایان‌نامه با عنوان «بررسی ساختار آثار گلی ترقي»

(۱۳۸۹)، اثر سلیمه رودکی که در سه حوزه عناصر داستان، نقد فرمالیستی (ادبیت متن)، و نقد ساختارگرا (طبق الگوهای برمون و پراپ)، به نقد و بررسی داستان‌های گلی ترقی مي‌پردازد. ماندانا علیمی و عفت احمدی در مقاله "تحلیل برخی از داستان‌های ترقی با رویکردی فمینيستي" (۱۳۹۵)، به مطالعه داستان‌های گلی ترقی از دیدگاه فمینیست مي‌پردازند. آن‌ها زنان داستان‌های ترقی را در سه قالب زن کودک، زن معشوق و زن مادر معرفی می‌کنند که تمام و کمال احساسات دختر بچه، معشوق و مادر بودن را تجربه می‌کنند. کتاب نقد و بررسی آثار گلی ترقی (۱۳۹۴)، اثر علی دهباشی و مهدی کریمی و خلسه خاطرات (تحلیل و بررسی آثار گلی ترقی) اثر شهلا زرلکی (۱۳۹۳)، نیز ازجمله آثار تألیفی در مورد ترقی است. لازم به ذکر است هیچ‌یک از آثار ترقی تا به امروز از دیدگاه بوم روانشناسی موردمطالعه قرار نگرفته و تحقیق حاضر نخستین بررسی آثار گلی ترقی از دیدگاه بوم روانشناسی است.

آنچه تا به امروز از نقد و بررسی آثار جاسمین وارد به جای مانده است، اکثراً حاکی از خوانش رمان‌های او از دیدگاه نژادگرايي، بیگانگی سیاه‌پوستان و به حاشیه رانده شدن آن‌ها است. همچنین رمان نجات استخوان‌ها (۲۰۱۱)، اثری است که کمتر موردتحقیق قرار گرفته. سوشما جیوتی کارن[1] در پایان‌نامه خود با عنوان «نجات استخوان‌ها اثر جاسمین وارد به‌عنوان داستان آخر الزماني» (۲۰۱۸)، تغییرات آب و هوایی و آسیب‌های زیست‌محیطی را حاصل تحقیقات و مداخلات محققین و دانشمندان می‌داند که ناشی از روح جاه‌طلب انسان بوده و غیرقابل‌جبران است. الکساندر کوهن[2] در پایان‌نامه خود با عنوان «اصلاح به‌عنوان احیا: نظریه تروما، معنویت‌گرایی آفریقایی و بوم‌گرایی در رمان بخوان، دفن نکن، بخوان[3] اثر جاسمین وارد» (۲۰۱۹)، به بررسی چگونگی تلاقی بوم‌گرایی و تئوری تروما مي‌پردازد. چنانچه پیشتر نیز اشاره شد مطالعه حاضر نخستین خوانش تطبیقی دو داستان «درخت گلابي» و «انار بانو و پسرانش» (۲۰۰۰)، اثر گلی ترقی و نجات استخوان‌ها (۲۰۱۱)، اثر جاسمین وارد، از منظر بوم‌روانشناسی است. اگرچه نرگس رئوف زاده، راضیه اسلامیه و مرتضی لک در مقاله "بوم‌شناسی ژرف‌نگر در تقابل با بوم‌شناسی سطحی‌نگر: خوانش تطبیقی اهل غرق اثر منیرو روانی پور و رویاهای حیوانی اثر باربارا کینگس الور"(۱۴۰۲)، به بررسی تطبیقی دو اثر ماندگار روانی پور و کینگس‌الور پرداخته‌اند، لیکن محققین از دیدگاه اکوکریتیسیزم و با تکیه بر دو مفهوم کلیدی بوم‌شناسی ژرف‌نگر و بوم‌شناسی سطحی‌نگر به مطالعه دو رمان همت گمارده‌اند. با تکیه بر رویکرد

1. Joyti Sushma Karen
2. Alexander Coheal
3. Sing, Unburied, Sing (2017) Jesmyn Ward

بوم‌روانشناسی مقاله‌ای با عنوان "خوانش بوم-روان شناسانه رمان رویاهای حیوانی اثر باربارا کینگسل الور"[1] (۱۴۰۲)، نیز توسط نرگس رئوف زاده، راضیه اسلامیه و مرتضی لک نگاشته شده که مفاهیم کلیدی چون ناخودآگاه بوم‌شناسی و طبیعت بارگی را در رمان رؤیاهای حیوانی موردبررسی قرار داده است. این در حالی است که تحقیق حاضر در نظر دارد با تکیه بر رویکرد بوم روانشناسی و تمرکز بر ترومای دوری از طبیعت، به تحلیل و واکاوی مفاهیم متفاوتی چون بوم‌درمانی، بوم‌شناسی فرافردی و نفس بوم‌شناسی در آثار منتخب دو بانوی رمان‌نویس ایرانی و آمریکایی بپردازد.

۳. چارچوب نظری و روش تحقیق

۳-۱. مروری بر ویژگی‌ها و کاربست‌های نقد بوم روان‌شناسانه

اصطلاح بوم روانشناسی نخستین بار توسط تئودور روزاک در کتابی تحت عنوان صدای زمین (۱۹۹۰)، مطرح شد. طبق نظر اندی فیشر بوم روانشناسی برگرفته از پیشوند اکو به معنی خانه و روانشناسی به معنی مطالعه روح است (Fisher2002, p. 4). ابداع این اصطلاح تلاشی تأثیرگذار بود برای گردهم آوردن طرفداران محیطزیست و روانشناسان جهت بحث و گفتگو به نفع هر دو زمینه. درنتیجه این تلاش‌ها رشته جدید دانشگاهی به وجود آمد که هدف آن مطالعه دنیای درونی انسان در ارتباط با دنیای بیرونی است (Roszak 1990 A, p. 132). وایت هیبار، بوم‌شناسی را روانشناسی سبز می‌داند که هدف آن شفای روان انسان در ارتباط با طبیعت است. به‌طورکلی بوم روانشناسی از طریق اصول زیست‌محیطی به مطالعه ارتباط بین انسان و محیطزیست مي‌پردازد. این رویکرد جهت توسعه و درک راه‌های گسترش ارتباط عاطفی بین انسان و دنیای طبیعي، روانشناسان و بوم شناسان را به همکاری با یکدیگر دعوت مي‌کند (Blaschke 2013, p. 3). نظریه‌پردازانی چون جان دیویس[2] و جنین کانتی بوم[3] روانشناسی را به‌عنوان بیداری مجدد و توسعه ارتباط ازدست‌رفته انسان با طبیعت تعریف مي‌کنند (Blaschke 2013, p. 10). ظهور بوم روانشناسی در پیچیدگی‌های عصر معاصر نیاز به بیدار کردن ضمیر ناخودآگاه انسان‌ها در رابطه با چالش‌های اکولوژیکی زیادی که زمین با آن روبه‌رو است را دوچندان می‌کند. هدف از آشکار ساختن چالش‌های اکولوژیکی زمین هشداری است به انسان، مصرف‌کننده اصلی منابع طبیعی که بدون آگاهی اکولوژیکی افراط مي‌ورزد (Fisher 2002, p. 5). تئودور روزاک نخستین کسی بود که ناخودآگاه بوم‌شناسی را معرفی نمود و آن را

---

1. “Eco-psychological Reading of Barbara Kingsolver’s Animal Dreams” (2023)
2. John Davis
3. Canty, Jeanine

رابطه بین روان انسان و دنیای بیرون دانست.

۳-۲. بوم درماني

کاربرد بوم‌شناسی در روانشناسی را بوم‌درمانی می‌نامند که مجموعه‌ای از راهکارها برای بازیابی سلامت روانی در چهارچوب بهزیستی اکولوژیکی و التیام ترومای ناشی از گسستگی با طبیعت را در بر دارد. بوم‌درمانی در اواخر دهه ۱۹۹۰ متبلور شد. با ظهور آکادمیک و نظری بوم‌درمانی، ابداعات این رویکرد برای درمان تروماهای ناشی از شکاف بین انسان و طبیعت بکار گرفته شد (Buzzel & Chalquist 2009, p. 47). چل‌کوئیست، بوم‌درمانی را با تعریفی مبتنی بر روان‌شناختی تعریف می‌کند. چل کوئیست و بازل معتقدند بوم‌درمانی بسیاری از درمان‌ها و فعالیت‌های مبتنی بر طبیعت را در بر می‌گیرد. در بوم‌درمانی مانند هر رویکردی که به سلامت و بهزیستی روانی اهمیت می‌دهد دیدگاه‌های متفاوتی از سلامت و رفاه روانی ترویج می‌شود. بوم‌درمانی در گسترده‌ترین معنای خود شامل هرگونه فعالیت در طبیعت است. بوم‌درمانی آغاز شیوه‌ای است از پیوند مجدد انسان با طبیعت به‌منظور حفظ سلامت روانی از یک سو و شفای روانی از سوی دیگر (Buzzel& Chalquist 2009, pp. 91- 93).

۳-۳. بوم‌شناسی فرافردي

بوم‌شناسی فرافردي[1] برای اولین بار در کتاب به سمت یک بوم‌شناسی فرافردي: ایجاد پایه‌های جدید برای محیط‌زیست (۱۹۹۰)، اثر وارویکس فاکس (-۱۹۵۴)، فیلسوف استرالیایی مطرح شد. تأکید بوم‌شناسی فراف بر این است که با شناختن ارزش همذات پنداری با طبیعت زمین نجات خواهد یافت. طبق نظر فاکس، بوم‌شناسی فرافردی بر حس گسترده‌ای از خود که حاصل فرآیند مجموعه‌ای از شناسایی‌های بین خود و محیط است تأکید دارد. او معتقد است چنین هویتی، احساسی است مشترک با موجودیت نه‌فقط حس شباهت به آن. بوم‌شناسی فرافردی، فلسفه‌ای است اکولوژیکی که به تلاش در مورد درک اینکه انسان‌ها جدا از محیط نیستند بلکه بخشی از آن هستند پرداخته و حول ایده محوکردن مرز بین انسان و طبیعت می‌گردد (Fox 1995a, pp. 150-152). فاکس بر این باور است که «بوم‌شناسی فرافردي، تمرین فراتر رفتن از خود نفسانی برای کشف وضعیت متافیزیکی آگاهی و دستیابی به حالت وحدت معنوی است» (Fox 1990a, p 59). او معتقد است تجربه انسانی با فراتر رفتن از مرزهای خود، کل هستی را در برخواهدگرفت. انسان‌ها از طریق ارتباط متقابل با طبیعت و دستیابی به معنویت متعالي، همزیستی با طبیعت را

1. Transpersonal Ecology

تجربه کرده و مباشران خوبی برای زمین خواهند بود. طبق نظر فاکس بسط خود از طریق فرآیند شناسایی یا وجه اشتراک خود با آنچه در طبیعت یا هر آنچه در دنیا است حاصل می‌شود. طبیعتاً انسان به‌محض دستیابی به چنین احساس گسترده‌ای به مراقبت از جهان در تمام جنبه‌های آن تمایل نشان می‌دهد (Fox 1995a, p. 267).

۳-۴. نفس بوم‌شناسی

بخشی از ذهن که واسطه بین خودآگاه و ناخودآگاه است ایگو[1] (نفس) نامیده می‌شود. ایگو با جهان بیرون در ارتباط است و از طریق ادراک به دنیای فیزیکی اطراف پاسخ می‌دهد. ایگو درواقع عزت‌نفسی است که مسئولیت آزمایش واقعیت و احساس هویت فرد را عهده‌دار است. طبق نظریه فروید (۱۹۳۹-۱۸۵۶)، عصب‌شناس و روانشناس اتریشی، شخصیت انسان از سه عنصر تشکیل شده است که شامل اید، ایگو و سوپر ایگو یا به عبارتی (نهاد، نفس، فرانفس) است. نهاد تنها مؤلفه شخصیت است که از بدو تولد حضور دارد. نفس، مسئول برخورد با واقعیت است. فرانفس، در برگیرنده تمام آرمان‌ها و استانداردهای اخلاقی و درونی است که انسان از پدر، مادر و جامعه کسب می‌کند. نفس، بخش سازمان‌یافته و منطقی ساختار روانی و میانجی بین نهاد، فرانفس و دنیای خارجی است. تئودور روزاک با توجه به دریافت خود و آنچه فروید معرفی کرده بود ادعا می‌کند که نفس، سازنده ارتباط بین انسان و طبیعت است. او نفس را یکی از اصول لاینفک بوم روانشناسی معرفی کرده و علت تمام مشکلات زیست‌محیطی را در ارتباط نادرست نفس و محیط‌زیست می‌داند (Roszak 1990, p. 321). این بدان معنی است که با درک مسأله فوق می‌توان این مشکل را برطرف کرد و از معضلات محیط‌زیست و آسیب‌های جدی که توسط انسان به طبیعت وارد شده کاست یا جلوگیری کرد. ایگو رابطه بین انسان با انسان و طبیعت را می‌سازد. در روابط بین انسان و طبیعت نفس بوم‌شناختی عنصری است حیاتی. آنچه در روابط انسانی اهمیت بیشتری دارد شخصیت خوب با نفس سالم است. از آنجائی که نفس بوم‌شناختی حالت پایدار ایگو است، نه‌تنها از نظر احساسی، رفتاری و ذهنی هیچ‌گونه آسیبی به طبیعت وارد نمی‌کند بلکه برای تمام موجودات بسیار محترم است (Roszak 1990, p. 321).

۴. پرسش‌های تحقیق

این پژوهش بر آن است تا به پرسش‌های مطرح شده در این رابطه پاسخ دهد.

۱. طبیعت و تأثیر آن بر روح و روان انسان چگونه در آثار منتخب گلی ترقی و جاسمین وارد بازنمایی شده است؟

1. Ego

۲. چگونه گلی ترقی و جاسمین وارد با برجسته ساختن بوم‌درمانی در آثار خود رابطه گسسته انسان و طبیعت را ترمیم کرده و ترومای روانی قهرمانان داستان‌های خود را التیام می‌بخشند؟

۳. چگونه ارتباط قهرمانان داستان با طبیعت بر رفتار آن‌ها تأثیر مي‌گذارد؟

۵. بحث و بررسي

۵-۱. خوانش تطبیقی دو اثر «درخت‌گلابي» و «انار بانو و پسرانش» از گلی ترقی و *نجات استخوان‌ها* اثر جاسمین وارد

۵-۱-۱. «درخت‌گلابي» و «انار بانو و پسرانش»

داستان «درخت‌گلابي» از مجموعه جایی دیگر (۱۴۰۲)، روایتی است اول‌شخص از زبان یک استاد دانشگاه و نویسنده به نام محمود که برای اتمام کتاب خود به باغ دوران کودکی‌اش در دماوند پناه آورده و در این میان با گذشته خود و مرور خاطراتش درگیر مي‌شود. شهرنشيني و جامعه صنعتی از محمود، فردی منزوی و غمگین ساخته. او از هیاهوی شهر خسته شده بنابراین به دنبال مکانی آرام است تا نگارش کتاب خود را به اتمام برساند. باغ دماوند به زیبایی همیشه است، درختان سر به فلک کشیده خودنمایی مي‌کنند. باغبان پیر از درخت گلابی و بار ندادن آن صحبت مي‌کند. صحبت‌هایی که برای محمود پوچ و بی‌معنی است. از محمود می‌خواهد تا به همراه عده‌ای از مردم روستا دور درخت جمع شوند و طی آئینی از او بخواهند تا به بار بنشیند. مشهدی حسین مي‌گوید: «درختان دیگر هم یاد مي‌گیرند. رستنيها از هم تقلید مي‌کنند» (ترقی ۱۴۰۲ ب، ص. ۶۹). محمود علی‌رغم میل باطنی خود قبول مي‌کند و درحالی‌که نظاره‌گر عظمت درخت گلابی است خاطرات دوران کودکی خود را به یاد مي‌آورد. انتخاب باغ دماوند و پناه آوردن به آن حاکی از فعال شدن ناخودآگاه بوم‌شناسی او است که به سمت نفس بوم‌شناسی هدایتش مي‌کند. زندگی شهري، گسستگی پیوند عمیق او با طبیعت و ترومای حاصل از آن را برای محمود به ارمغان آورده است. گویی شکافی عمیق بین او و طبیعت به وجود آمده که با حضور درخت‌گلابی و مرور خاطراتش در حال پر شدن است. خاطرات دوران کودکي، عاشقانه‌هایش با "میم"، سفره‌های رنگین ایوان، تصاویری است که یکی پس از دیگری در ذهن او نقش مي‌بندد.

محمود با حضور در باغ دماوند و فرار از شهرنشینی که اسارت صنعتی را برای او به همراه داشته، رفته‌رفته حس خاصی به باغ پیدا مي‌کند، گویی عشق و علاقه ذاتی وی به طبیعت آشکار مي‌شود. طبق نظر روزاک هدف بوم‌روانشناسی بیدار کردن حس ذاتی متقابل محیطی است که در ناخودآگاه بوم‌شناسی انسان نهفته است. او معتقد است برخلاف سایر روش‌های درمانی که به دنبال التیام بیگانگی بین فرد و جامعه، فرد و فرد، هستند، بوم‌روانشناسی

به دنبال درمان بیگانگی اساسی‌تری است که بین فرد و محیط طبیعی وجود دارد (Roszak 1990a, p. 65). محمود با یادآوری خاطرات پیوند گسسته بین خود و طبیعت را ترمیم می‌کند. طبق نظر روزاک (ایگو) یا نفس، مسئول مواجه با واقعیت است. نفس، خالق رابطه بین انسان، طبیعت و بخش جدایی‌ناپذیر بوم روانشناسی است که مسئول آزمایش درک فرد از واقعیت، احساس هویت، احساس اهمیت به خود و عزت‌نفس است. روزاک معتقد است «احساس مسئولیت اخلاقی نسبت به طبیعت و سیاره‌ای که در آن زندگی می‌کنیم سبب بلوغ نفس بوم‌شناسی می‌گردد» (Roszak 1990a, p. 320). گلی ترقی در داستان «درخت‌گلابی» به بیدار شدن نفس بوم‌شناسی محمود اشاره دارد. هنگامی‌که مشهدی حسین، تبر خود را بلند می‌کند و تظاهر به قطع کردن درخت می‌نماید از محمود می‌خواهند در گوش درخت چیزی بگوید. او دستش را به تنه درخت می‌کشد و در این لحظه ارتباط خاصی بین او و درخت شکل می‌گیرد. حس عجیبی به سراغ او می‌آید، گویی تمام لحظات تلخ و شیرین دوران کودکی خود را لمس می‌کند. او می‌گوید:

> دستم را با مهربانی به تن مرطوب و زنده‌اش می‌کشم، به شیارهای کهنه و خزه نرمی که روی پوستش نشسته است. این درخت هوشیار است و به تماس انگشتان خسته و لرزان من پاسخ می‌دهد. این درخت حرفی پنهانی دارد و با خودش در نجواست و من تپش حیات درونی‌اش را حس می‌کنم. ... این درخت با من آشناست و تمام روزهای کودکی‌ام را به خاطر دارد. بوی خودش را می‌دهد، بوی بدنی انباشته از تجربه‌های غنی و دقیقه‌های معطر و عشق‌ها و دردهای قدیمی. بوی باران‌های صبحگاهی و بادهای مهاجر و پرنده‌های بازیگوش، بوی تمام آدم‌هایی که روزی زیر شاخه‌هایش خوابیده بودند. تکیه می‌دهم به این رفیق سبز، این پیر حکیم. پاهایم را دراز می‌کنم. کفش‌هایم را می‌کنم. تازه می‌فهمم چه خسته‌ام و چه راه درازی را افتان‌وخیزان، با چنگ و دندان، نفس‌زنان، شتابان، جلوتر از دیگران پیموده‌ام (ترقی ۱۴۰۲ ب، ص. ۹۲).

ترقی به زیبایی ارتباط مجدد محمود با طبیعت و درخت محبوبش را توصیف می‌کند. در انتهای داستان "درخت‌گلابی"، ترقی نشان می‌دهد که چگونه نفس محمود با واقعیت مواجه شده و همین امر سبب تغییر نگرش ابزاری وی به طبیعت می‌گردد. او نیز مانند دیگر شخصیت‌های داستان "میم"، مشهدی حسین و کدخدا، اکنون نگرشی ذاتی نسبت به طبیعت پیدا کرده و تأثیر ارتباط با آن را در عمق روح خود حس می‌کند.

گلی ترقی در داستان «اناربانو و پسرانش» نیز به طبیعت و ارتباط انسان با آن می‌پردازد. انار بانو حکایت پیرزنی است اهل یزد که برای دیدن پسرانش راهی سوئد می‌شود. پیرزنی هشتادوسه‌ساله، خوش‌مشرب، سفید و توپول با

گونه‌های گل‌انداخته به سرخی انارهایی که در کیف‌دستی خود برای پسران عزیز کرده‌اش می‌برد. انار بانو سرشار از عشق به طبیعت است، عشقی که راوی داستان را مات و مبهوت کرده است. ترقی در این داستان نیز با خلق انار بانو و عزیمت وی به کشور پیشرفته سوئد، به بررسی پیوند با طبیعت و پیامدهای ناشی از دوری از آن می‌پردازد. انار بانو سمبلی است از ارتباط عمیق و ناگسستنی انسان با طبیعت در روستا که با گسترش شهرنشینی رفته‌رفته کم‌رنگ و محو شده است.

انار بانو دو انار سرخ درشت از کیف‌دستی خود بیرون می‌آورد و به راوی داستان تعارف می‌کند. انار خودش را آب‌لمبو می‌کند و درحالی‌که راوی نگران ترکیدن آن است می‌گوید:

> نترس، خانم‌جان. این انار از آن انارهای معمولی نیست. انار محبت است، من زیر درخت انار بزرگ‌شده‌ام. بابا ننه که نداشتم. به جای شیر مادر، بهم آب انار دادند. شاخه درخت را می‌کشیدم پایین. انار آب لمبو را مک می‌زدم. خیال می‌کردم پستان مادرم است. مردم گفتند انارک، این درخت مادر توست. درخت عشق است. کنارش هم یک درخت چنار بود. گفتند این هم پدر توست. ما شدیم صاحب پدر و مادر. رفتیم شناسنامه بگیریم، یارو گفت اسمت چیه؟ گفتم انارک. گفت اسم بابات چیه؟ گفتم چنارک. گفت برو گم شو، مگر تو از درخت زاده شدي؟ گفتم بله (ترقی، ۱۴۰۲ ب، ص. ۱۵۱).

انار بانو نماد طبیعت است که به‌عنوان سفیر طبیعت سعی در پیوند راوی داستان و ریشه‌های گم‌شده‌اش به طبیعت دارد. چنانچه در داستان «درخت گلابی» نیز به آن اشاره شد، نفس انسان پلی است که او و طبیعت را به یکدیگر متصل می‌کند. نفس بوم‌شناسی در انار بانو بسیار قوی است. او با کوله باری از آنچه طبیعت به او هدیه کرده به دیدار پسرانش می‌رود که خود نویدبخش پیوند عمیق وی با طبیعت است. وارویکس فاکس ارتباط با طبیعت را شکلی از معنویت دانسته و بوم‌شناسی فرافردی را عامل آن می‌داند. او معتقد است «زمین نجات نخواهد یافت مگر از طریق روانشناسي، تحلیل مشکلات بوم‌شناسی و درک ارزش بالای همذات پنداری با طبیعت» (Fox, 1995a, p. 49). انار بانو درک بالایی از همذات پنداری با طبیعت دارد و دیگران را به دوستی با آن ترغیب می‌کند. بوم‌شناسی فرافردی تبیین جایگاه انسان نسبت به موقعیت او در زمین است. خودشناسي، اولین قدم برای رسیدن به بوم‌شناسی فرافردی است. در داستان «انار بانو و پسرانش»، راوی داستان که به خودشناسی رسیده است اعلام می‌کند:

> خانه‌اي، باغکی یا باغچه‌ای رو به کوه و آفتاب می‌خرم. انار ننه خانم را می‌کارم و میوه‌هایش را برای مردم اطراف می فرستم. آنها که از انار محبت چشیده‌اند، می‌دانند که با هم خواهر و برادر دارند و

> هر بار که نگاهشان به هم می‌افتد، حسی خوب در دلشان می‌دود و روح آشفته شان برای آنی آرام می‌گیرد و همه اینها به یمن انار بانوی صد ساله‌ای ست که زیر درخت انارش خوابیده و خوابش آن چنان شیرین است که هیچ کس دل بیدار کردن او را ندارد (گلی ترقی ۱۴۰۲ ب، ص. ۱۶۶).

وارویکس فاکس در مقاله خود با عنوان "شناخت ارزش ذاتی چه چیزی را به دنبال دارد" (۱۹۹۳) در کتاب خود با عنوان نظریه اخلاق عمومی: روابط انسانی طبیعت و محیط ساخته شده (۲۰۰۶)[1]، مدعی است که آنچه در طبیعت است و به آن تعلق دارد ذاتاً با ارزش شناخته می‌شود و غیرقابل تعرض است. درواقع چیزی کم‌وبیش مقدس در آن وجود دارد که تحت هیچ شرایطی نمی‌توان در آن دخل و تصرف کرد (Fox, 2005b, p. 132). گلی ترقی در دو داستان کوتاه «درخت‌گلابي» و «اناربانو و پسرانش» با اتکا به دو شخصیت اصلی داستان خود ضمن ترسیم ارزش ذاتی طبیعت، با برجسته ساختن پیوند آن‌ها با طبیعت التیام روح و روان آن‌ها را گوشزد می‌نماید. ترقی بسیار ماهرانه تقابل دو دیدگاه انسان‌مداری[2] و زیست‌مداری[3] را ترسیم می‌کند که زندگی شهری و روستایی با خود به همراه دارد. در «درخت‌گلابي»، محمود، نمادی است از انزوای انسان در عصر صنعت و تکنولوژی که از ترومای حاصل از دوری از طبیعت رنج می‌برد. او در انتهای داستان به خودشناسی می‌رسد، که حاصل دستیابی به بوم‌شناسی فرافردي، درک عمیق طبیعت و پیوند آن با روح و روان او است. محمود خسته از شهر و زندگی شهری به باغ دماوند پناه آورده است و اکنون باغ و طبیعت زیبای آن نه‌تنها مکانی امن برای محمود فراهم آورده‌اند، بلکه نقش بوم‌درمانی برای او دارند. او با یادآوری خاطرات نوجوانی خود و احساسی که به درخت‌گلابی داشته ترومای خود را التیام مي‌بخشد به‌طوری‌که در انتهای داستان به درخت‌گلابی تکیه زده و او را رفیق خود مي‌خواند. در داستان «انار بانو و پسرانش» پیوند انسان و محیط‌زیست به‌واسطه اناری که نماد طبیعت است، توصیف مي‌شود. انار بانو پیرزنی با محبت است که رابطه‌اش با طبیعت زبان زد مردم روستا است. ننه اناری با تأکید بر اینکه مادرش درخت انار و پدرش درخت چنار بوده و به همین علت او را اناربانو چناری نامیده‌اند، نفس بوم‌شناسی خود را آشکار مي‌کند. او نیز مانند محمود در «درخت گلابی» با ایجاد هارمونی بین خود و طبیعت به خودشناسی رسیده است.

۵-۱-۲. نجات استخوان‌ها اثر جاسمین وارد

جاسمین وارد در رمان نجات استخوان‌ها (۲۰۱۱)، مردمی را به تصویر می‌کشد که دور از هیاهوی شهری در دامن

---

1. A Theory of General Ethics: Human Relationships, Nature, and the Built Environment (2006)
2. Anthropocentrism
3. Biocentrism

طبیعت بکری هستند که هنوز توسط جامعه صنعتی و مدرن به انحطاط کشیده نشده است. نجات استخوان‌ها داستان زندگی خانواده باتیست، خانواده‌ای فقیر و سیاه‌پوست، دوازده روز مانده به طوفان بزرگ کاترینا است. خانواده‌ای پنج‌نفره: سه پسر به نام‌هاي، راندل[1]، اسکیتا[2]، جونیور[3]، اش[4] تنها دختر خانواده که راوی داستان نیز هست و کلاد[5] پدر دائم‌الخمر و بي‌مسئولیت خانواده که با پول اندک حاصل از فروش آهن‌قراضه‌های به جای مانده از ماشین‌ها سعی در تأمین مخارج زندگی دارد. مادر خانواده هنگام تولد جونیور جان خود را ازدست‌داده و اکنون ۷ سال است که آن‌ها بدون حضور مادر به زندگی خود ادامه مي‌دهند. داستان با توصیف چاینا[6] سگ محبوب اسکیتا آغاز مي‌شود، توله‌سگی که باردار است و به‌زودی زایمان مي‌کند. اسکیتا و اش علاقه خاصی به چاینا دارند. درحالي‌که سایر اعضا خانواده احساس خاصی نسبت به چاینا، طبیعت و حیوانات ندارند. جاسمین وارد به توصیف تأثیر طبیعت و بازتاب آن بر شخصیت‌های اصلی مي‌پردازد. اسکیتا برای فرار از درد و رنج خود به سگ موردعلاقه‌اش چاینا دل‌بسته و اش نیز گریزان از حقیقت باردار بودنش به چاینا پناه آورده. او شرایط چاینا را با خودش مقایسه مي‌کند. با درد کشیدن‌های چاینا به یاد مادرش مي‌افتد که دردها و خونریزی شدید پس از زایمان جانش را گرفت.

چنانچه لیندا بازل در کتاب بوم درماني: شفا با در نظر گرفتن طبیعت (۲۰۰۹)، بیان می‌دارد «بودن در طبیعت برای رشد، تقویت و بهبود سلامت روان مفید و مؤثر است» (Buzzel & Chalquist 2009, p. 20). پیوند عمیقی که اسکیتا و اش با چاینا و طبیعت دارند به‌نوعی التیام‌بخش ناراحتي‌های روحی و روانی آن‌ها است. هر دو برای رهایی از درد و رنج‌های خود به طبیعت و حیوانات پناه آورده‌اند که بازل آن را بوم‌درمانی مي‌نامد. اسکیتا مدت یک هفته است که در انبار می‌خوابد و منتظر وضع حمل چاینا است. اش این‌گونه تعریف می‌کند: «هر شب آن‌ها را مي‌دیدم که کنار هم خوابیده‌اند، اسکیتا دست‌هایش را دور سینه چاینا حلقه کرده بود و چاینا در آغوش او آرم گرفته بود. او مانند گوشت دور ناخن دور چاینا حلقه مي‌زد» (وارد، ۲۰۱۱ ب، ص. ۷). طبق نظر بازل «حضور در طبیعت، نزدیک بودن به فضای سبز، حیوانات، گیاهان و گل‌های رنگارنگ، استرس، علائم اضطراب و افسردگی را کاهش مي‌دهد» (Buzzel&Chalquist 2009, p. 30). اسکیتا تمام زندگی خود را وقف چاینا و نگهداری از او کرده

---

1. Randall
2. Skeetah
3. Junior
4. Esch
5. Claude
6. China

است. او اکنون باید مراقب توله‌های نحیف و بیمار سگ محبوبش باشد و برای آن‌ها داروی ضد انگل تهیه کند.

اسکیتا برای به دست آوردن داروی ضد انگل خود را به خطر می‌اندازد. این امر تداعی‌گر این است که نقش حیوانات برای انسان بیشتر از فراهم آوردن سرگرمی و غذا است. استدلال پل شپرد[1] (۱۹۲۵–۱۹۹۶)، این است که ما از نظر روانی برای حس انسان بودن خود به حیوانات وابسته هستیم. حیوانات آیینه‌هایی هستند که جامعه بشری را به تصویر می‌کشند (Paul Shepard 1999, p. 10). بازل معتقد است حیوانات نیز مانند طبیعت آرامش را برای ما به ارمغان می‌آورند. این موضوع در مورد اسکیتا و اش کاملاً مشهود است. اش شیفته طبیعت و حیوانات است. گویی آن‌ها تسلی‌بخش روح و روان او هستند و رنج‌هایش را التیام می‌بخشند. از خاطراتش با مادر می‌گوید:

> مامان به من یاد داده بود چطور دنبال تخم‌مرغ‌ها بگردم. شلوار یا دامن او را می‌گرفتم و در میان درختان بلوط به دنبال تخم‌مرغ می‌گشتیم. من این کار را دوست دارم. می‌توانم برای خودم پرسه بزنم. بی‌خیال راه بروم و مراقب هیچ‌چیز نباشم (وارد، ۲۰۱۱ ب، ص. ۲۷).

از ابتدای داستان پدر طوفان کاترینا را گوشزد می‌کند و در حال آماده‌سازی مکانی برای در امان ماندن از طوفان است. جاسمین وارد با اشاره به طوفان کاترینا بخشی از طبیعت را به تصویر می‌کشد که انسان از مهار آن عاجز است. طوفان، زلزله، سیل، همگی نمایانگر طبیعتی خشمگین هستند و نمادی از اکوفوبیا،[2] که هر آنچه در مسیر خود وجود دارد را از بین برده و درهم می‌شکند. بالاخره بارش‌های بی‌وقفه شروع می‌شود و آب کل خانه را فرامی‌گیرد. تمام خانواده به اتاق زیر شیروانی پناه می‌برند، هرچند آب تا آنجا نیز بالا می‌آید و آن‌ها از ترس غرق شدن از پنجره کوچک زیر شیروانی به سمت شاخه‌های درختانی که اکنون تنه آن‌ها به‌طور کامل در آب فرو رفته نا امیدانه شنا می‌کنند. اسکیتا با پارچه‌ای چاینا را به سینه خود می‌بندد و اش تا جایی که می‌تواند توله‌ها را در جیب‌های خود می‌گذارد. «ارتباط با حیوانات و درک آن‌ها در سطح عمیقی از آگاهی انسان است و آرامش روان را به همراه دارد. می‌توان گفت حیوانات غیر از فوایدی که برای انسان دارند به‌خودی‌خود هدیه‌هایی گرانبها در این دنیا می‌باشند» (Buzzel & Chalquist 2009, p. 78). طبیعت و حیوانات مرهمی برای آشفتگی درون انسان هستند و نزدیکی به آن‌ها التیام‌بخش تروما فرد است. اسکیتا در تمام مدت نگران چاینا است. آن‌ها در آب شناور هستند و تقلای چاینا سبب رها شدن و پرت شدن او به هوا می‌شود.

---

1. Paul Shepherd (1925-1996)
2. Eco-phobia

بعد از کلی تقلا خانواده به خانه مادربزرگ الیزابت در بالای تپه می‌رسند، که در آب غوطه‌ور است و تنها شیروانی خانه قابل‌مشاهده است. اش به همراه خانواده‌اش به روی شیروانی نارنجی می‌روند. اکنون خانواده بعد از تجربه ناراحت‌کننده‌ای که از طوفان کاترینا داشته‌اند نزدیک‌تر از گذشته، دورهم جمع شده‌اند و این امر را مدیون طوفان هستند:

> ما اینجا نشسته بودیم و منتظر بودیم تا این باران سیل‌آسا به نم‌نم تبدیل شود. باد به جامه‌های خیس و بدن برهنه ما می‌وزید و ما می‌لرزیدیم. آغوش یکدیگر تنها مأمن ما بود. ما یکدیگر را در آغوش گرفتیم و سعی کردیم گرم شویم. ما درست مثل یک‌مشت شاخه خیس و سرد بودیم، ما بقایای انسانی بودیم که در میان همه چیزهای دیگری که به جای مانده، نجات یافته بودیم "(وارد، ۲۰۱۱ ب، ص. ۲۵۱).

وارد به‌واسطه طوفان خشمگین کاترینا، چهره خشمگین طبیعت را به تصویر می‌کشد. بدین ترتیب خانواده سیاه‌پوست باتیس که از یکدیگر دور شده بودند را به یکدیگر نزدیک کرده، مجدداً پیوند عاطفی عمیقی را بین اعضا آن ایجاد می‌کند. در حقیقت طوفان و نجات یافتن از آن شروع دوباره‌ای را برای آنها رقم می‌زند. طوفان نقطه عطفی برای خانواده است که آنها را به خودشناسی می‌رساند؛ به‌طوری‌که پدر خانواده دیگر مانند سابق بی‌خیال و دائم‌الخمر نیست. «بسط خود از طریق فرآیند شناسایی صورت می‌گیرد که با به رسمیت شناختن اشتراک خود با هرآنچه در طبیعت وجود دارد میسر می‌گردد. این انتظار می‌رود که به‌محض دستیابی به چنین احساس گسترده‌ای از خود، فرد به‌طور ذاتی مایل به مراقبت از جهان و هر آنچه در آن است گردد» (Fox 1995a, p. 267). فاکس لازمه بوم‌شناسی فرافردی را شناسایی خود می‌داند که نتیجه یک فرآیند شخصی است و در آن فرد رشد می‌کند تا کل جهان را تجربه کند به گونه‌ای‌که همه آن‌ها به‌صورت درهم‌تنیده جزئی از او یا خود او می‌شوند (Fox 1995a, p. 266). جاسمین وارد با استفاده از چاینا، سگ محبوب اسکیتا و طبیعت زیبای جنوب می‌سی‌سی پی، آرامش روحی و روانی خانواده سیاه‌پوست باتیس را منعکس می‌کند. هرچند وارد برای به تصویر کشیدن دوستی آنها با طبیعت از طوفان سهمگین کاترینا استفاده می‌کند. درواقع با برجسته کردن طبیعت هراسی یا اکوفوبیا، جاسمین وارد آن را وسیله‌ای برای پیوند مجدد اعضا خانواده با یکدیگر و طبیعت معرفی می‌کند. در انتهای داستان مشاهده می‌کنیم که اعضا خانواده باتیس با دستیابی به خودشناسی رابطه محکمی با یکدیگر و طبیعت پیدا کرده‌اند. پدر خانواده اکنون به یکی از حامیان قوی‌اش تبدیل شده است. سایر اعضا خانواده نیز از اینکه به‌زودی عضو جدیدی به خانواده اضافه می‌شود خوشحال هستند. اش نیز بیش از گذشته به داشتن این فرزند دلگرم است و دیگر تصمیم به سقط آن ندارد که خود انعکاسی از خودشناسی و رسیدن به آرامش

روحی است.

۶. نتیجه‌گیری

مقاله حاضر با تکیه بر نقش حیاتی طبیعت در آرامش انسان، گلی ترقی و جاسمین وارد را به‌عنوان رمان‌نویسان برجسته‌ای معرفی می‌نمایند که در مطالعه آثارشان مفاهیمی چون بوم‌درمانی، بوم‌شناسی فرافردی و نفس بوم‌شناسی به‌وضوح قابل روئیت و بررسی است. دو نویسنده معاصر ضمن توصیف هوشیارانه رابطه دوطرفه انسان با بیوسفر نشان می‌دهند؛ اگرچه انسان‌ها با یکدیگر متفاوت‌اند، لیکن همواره به طرق مختلف با یکدیگر و طبیعت در ارتباط هستند. پژوهشگران معتقدند گلی ترقی و جاسمین وارد با ترسیم شخصیت‌هایی که در تلاش برای همذات پنداری با طبیعت هستند سعی در ترمیم شکاف همدلی بین انسان و طبیعت دارند. طبق نظر روزاک «بیوسفر از طریق ناخودآگاه انسان با او صحبت می‌کند و صدای خود را حتی در چارچوب فرهنگ مدرن انسان شهری به گوش او می‌رساند» (Roszak 1995b, p. 14). این امر برای محمود و ننه اناری اتفاق افتاده، داستان‌ها زمزمه آنها با طبیعت را منعکس می‌کنند پژوهشگران با تأکید بر پیوند انسان و طبیعت آن را در تکامل آگاهی شخصی افراد دخیل دانسته، بر این باور است که پذیرفتن تأثیرات مثبت روحی و روانی ارتباط با طبیعت، افزایش پتانسیل بشر جهت آگاهی تکاملی او را رقم می‌زند. محققین با استفاده از رویکرد بوم‌روانشناسی و مفاهیم آن، به اثبات پتانسیل شفابخش تماس با طبیعت در داستان‌های کوتاه «درخت‌گلابی» و «انار بانو و پسرانش» اثر گلی ترقی و رمان معروف جاسمین وارد با عنوان نجات استخوان‌ها پرداخته‌اند. ترقی و وارد با بررسی تنهایی و سرگشتگی انسان، پیوند او با طبیعت را فرصتی جهت محیا کردن خود استعلایی و احیا دوباره می‌دانند. آثار منتخب علاوه بر اینکه در برگیرنده بازسازی پیوند انسان و طبیعت‌اند، ترمیم فاصله ایجاد شده در اثر شهرنشینی و پیشرفت‌های صنعتی را نشان می‌دهند. انزوای شخصیت‌های اصلی داستان‌ها در زمان و مکان خاص که دنیای درونی و بیرونی آنها را به تصویر می‌کشد انعکاسی است از ارتباط یا عدم ارتباط آنها با طبیعت. این بررسی ثابت می‌کند که طبیعت عهده‌دار بازسازی روانی انسان‌ها است و محیط فیزیکی طبیعت عاملی است جهت ترمیم تنش‌های روانی انسان‌ها، به‌طوری‌که با پناه آوردن به آن جسم و روح خود را صیقل می‌دهند. آثار ترقی و وارد اقدامی است متقابل برای جامعه‌ای که با پیشرفت علمی و فناوری نه‌تنها با بی‌اخلاقی‌های زیست‌محیطی مواجه است بلکه ارتباط آن با طبیعت رفته‌رفته کمتر شده و قطع می‌گردد. شخصیت‌های خلق شده توسط بانوان رمان‌نویس ضعف، حساسیت و محدودیت روحی–روانی انسان در گسستگی پیوند او با طبیعت را نشان

می‌دهند. در حقیقت آنها وضعیت روانی نوع بشر را در وجود مخاطره‌آمیز خود منعکس می‌کنند به‌گونه‌ای که جسم و مادیت خود را با طبیعت پیوند می‌زنند تا بتوانند به آرامش-روحی روانی برسند. در پایان محققین بر این باورند که آثار نویسندگانی چون سیمین دانشور، شهرنوش پارسی پور، منیرو روانی پور، مهسا محب علی محمود دولت‌آبادی و احمد محمود را نیز می‌توان به‌صورت تطبیقی و از دیدگاه بوم‌روانشناسی موردبررسی قرار داد. در حقیقت مفاهیم کلیدی این رویکرد در آثار آنها قابل روئیت بوده و این امر بستر مناسب برای مطالعه بوم روان‌شناسانه و التیام ترومای حاصل از فاصله بین انسان و طبیعت را فراهم می‌آورد.

کتابنامه

انوشیروانی، ر. (۱۳۹۵). نقش تعاملی در ادبیات تطبیقی، ویژه‌نامۀ ادبیات تطبیقی (فرهنگستان زبان و ادب فارسی). پاییز و زمستان، ۷(۲)، صص ۶-۳. https://doi.org/10.20171016080431-9666-1

ترقي، گ. (۱۳۹۴ الف). دوازده داستان (داستان‌های برگزیده به انتخاب نویسنده). چاپ دوم، انتشارات نیلوفر.

ترقی گ. (۱۴۰۲ ب). جایی دیگر. چاپ یازدهم، انتشارات نیلوفر

جاوید شاد، م.، و خوش سرور، س. (۱۴۰۱). بحران رشد شخصیت در "درخت گلابی". نقد و نظریه ادبي. ۷ (۱۳)، صص ۲۰۶-۱۸۳ https://doi.org/10.22124/NAQD.2022.20832.2284

دهباشي، ع.، و کریمي، م. (۱۳۹۴). گلی ترقي: نقد و بررسی آثار. چاپ اول، نشر قطره.

رادمنش، ع.، و هارونی جمالويي، م. (۱۳۹۷). بررسی ابزار روایت شناسی در رمان اتفاق گلی ترقي. ششمین همایش ملی متن پژوهی ادبي، نگاهی تازه به ادبیات داستانی معاصر.
www.https://civilca.com/doc/MATNPAGOOHI06_027

رضايي، ر. (۱۴۰۱). واکاوی ابعاد پدیداری معنا در داستان کوتاه "درخت گلابي" اثر گلی ترقي: رویکردی نشانه معناشناختی به تحلیل گفتمان ادبي، جستارهای زباني. ۱۳ (۴)، صص ۵۶۹-۶۰۰. https://doi.org/10.29252/LRR.13.4.17

رودکي، س. (۱۳۸۹). بررسی ساختار آثار گلی ترقی (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، منتشر نشده). دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز. www.https://elmnet.ir

رئوف زاده، ن.، اسلامیه، ر.، و لک، م. (۱۴۰۲). بوم‌شناسی ژرف‌نگر در تقابل با بوم‌شناسی سطحی‌نگر: خوانش تطبیقی اهل غرق اثر منیرو روانی پور و رؤیاهای حیوانی اثر باربارا کینگس الور. فصلنامه نقد ادبی. ۱۶ (۶۴). صص ۱۵۷-۱۰۹.
URL:http://lcq.modares.ac.ir/article-29-71729-fa.html

رئوف زاده، ن.، اسلامیه، ر.، و لک، م. (۱۴۰۲). خوانش بوم-روانشناسانه رمان رؤیاهای حیوانی اثر باربارا کینگس الور. نقد زبان و ادبیات خارجی. ۲۰ (۳). صص ۱۱۲-۹۱. https://doi.org/10.48308/clls.2023.103678

زرلکي، ش. (۱۳۹۳). خلسه خاطرات. جلد اول. چاپ دوم، انتشارات نیلوفر.

ساداتي، س، ش.، و سقازاده، ب. (۱۳۹۸). هویت‌های مکانی شده: مطالعه فیلم "درخت گلابي" با رویکرد نقد زیست‌محیطی. نقد ادبي. ۱۲(۴۷)، صص ۱۳۶-۱۱۷. URL:http://lcq.modares.ac.ir/article-29-31392-fa.html

سلیمی کوچي، ا.، و سکوت جهرمي، ف. (۱۳۹۴). بررسی شخصیت‌های داستان "انار بانو و پسرهایش" از منظر "تن بیگانه" کریستوا. ادب پژوهي. ۹ (۳۱)، صص ۱۳۵-۱۱۷.www.adab.guilan.ac.ir

علیمي، م.، و احمدي، ع. (۱۳۹۵). تحلیل برخی از داستان‌های گلی ترقی با رویکرد فمینیستي. کنفرانس بین‌المللی

رویکردهای نوین علوم انسانی در قرن ۲۱، رشت. www.https://civilca.com/doc/ICNAH01012

محمدی کیش، س. (۱۳۹۹). ریخت‌شناسی داستان کوتاه اناربانو و پسرهایش. انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران. ششمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه زبان و ادبیات ایران.

www.https://civilca.com/doc/MTCONF06_008

نیازي، ن. (۱۳۹۴). خوانشی بوم گرایانه از داستان کوتاه درخت گلابی نوشته گلی ترقي. ادبیات پارسی معاصر. ۵ (۳)، صص. ۱۱۳-۱۲۷. www.https//contemporarylit.ihcs.ac.ir

Blaschke, P. (2013) *"Health and Wellbeing Benefits of Conservation in New Zealand"*. Science for Conservation 321. New Zealand Department of Conservation.

Buzzel, L., and Chalquist, C. (2009). Ecotherapy: Healing with Nature in Mind, Counterpoint Press.

Carrington, K. (2018) "Activist Poetics: Intersecting Ecopsychology and Poetry to Inspire Environmental Action". University of Washington, Seattle.

Clinebell, H. (1996) *Ecotherapy: Healing ourselves, Healing the Earth*. 1st Edition, Routledge; Taylor & Francis Group.

Cohen, A. (2019). "Reforming as Reclamation: Trauma Theory, African Spiritualism and Ecocriticism in Jesmyn Ward's *Sing, Unburied, Sing*" The City College of New York.

Fisher, A. (2002). *Radical Ecopsychology*, Sunny Press.

Fox, Warwick. (1995 A). Toward a Transpersonal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism, State University of New York.

Fox, W. (2005 B). A Theory of General Ethics: Human Relationships, Nature, and the Built Environment, MIT Press.

Friedman L. H., and Hartelius, G. (2013). *Wiley-Blackwell Handbook of Transpersonal Psychology*. 1st Edition, John Wiley & Sons Ltd.

Harris L. F., Glenn, H. (2013). "Ecopsychology and Transpersonal Psychology". *The Wiley-Blackwell Handbook of Transpersonal Psychology*. Edited by Davis, John and Jeanine M. Canty, Wiley & Sons, Ltd.2013. Pp: 595-611.

Hibbard, W. (2003). "Ecopsychology: A Review". *The Trumpeter Journal of Ecosophy*. Pp: 1-36.

Karn, J, S., (2018). *Jesmyn Ward's Salvage the Bones as Apocalyptic Fiction*. MA Thesis, Tribhuvan University, Kirtipur, Kathmandu, Nepal.

Milton, M., and Lisa, C. (2011). "Ecopsychology; A Perspective on Trauma". *European Journal of Ecopsychology*. No 2, Pp: 28-47

Milton, M., and Lisa, C. (1995 B). Ecopsychology: Restorating the Earth/Healing the Mind. Counterpoint Press.

Roszak, T. (1990a). *The Voice of the Earth*, Simon & Schuster.

Shepard, P. (1999). *The Others: How Animals Made Us Human*, Island Press.

Ward, J. (2008 A). Where the Lines Bleeds, Agate Bolden Publisher

Ward, J. (2011). *Salvage the Bones*, Scribner Publisher.

Ward, J. (2017 C). Sing, Unburied, Sing, Scribner Publisher